

УДК 355:316.35
DOI 10.32999/ksu2413-1885/2019-87-34

ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІ-ЖІНКИ: ВИКЛИК СТЕРЕОТИПАМ

Спіріна Т. П., к. пед. н.,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Інститут людини Київського університету імені Бориса Грінченка
t.spirina@kubg.edu.ua

Грицуняк І. С., магістр
кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Інститут людини Київського університету імені Бориса Грінченка
hrytsuniak1996@gmail.com

Гендерна політика держави передбачає ефективне впровадження гендерного підходу в життєдіяльність війська для створення гарантій рівних прав та можливостей людини незалежно від її статі. З початку 90-х рр. XX ст. в Україні реалізується Концепція «гендерного підходу до розвитку суспільства», що відповідає потребам змін, які відбуваються в реальних соціально-статевих відносинах, і тим потребам, з якими сучасне суспільство моделює і проектує своє майбутнє. Значна увага приділяється дотриманню державою гендерної рівності в усіх сферах її діяльності для участі в національному, політичному, економічному, соціальному та культурному розвитку.

У статті розглядається проблема регулювання гендерних відносин у Збройних силах України, проаналізовано проблеми жінок в армії, пошук шляхів їх вирішення.

Ключові слова: військовослужбовці-жінки, гендерна політика, гендерна рівність, гендерні стереотипи, держава.

Гендерная политика государства предусматривает эффективное внедрение гендерного подхода в жизнедеятельность войска для создания гарантий равных прав и возможностей человека независимо от его пола. С начала 90-х гг. XX в. Украиной реализуется Концепция «гендерного подхода к развитию общества», отвечающая потребностям изменений, которые происходят в реальных социально-половых отношениях, и тем потребностям, с которыми современное общество моделирует и проецирует свое будущее. Значительное внимание уделено соблюдению государством гендерного равенства во всех сферах его деятельности для участия в национальном, политическом, социальном и культурном развитии.

В статье рассматривается проблема регулирования гендерных отношений в Вооруженных силах Украины, проанализированы проблемы женщин в армии, поиск путей их решения.

Ключевые слова: военнослужащие-женщины, гендерная политика, гендерное равенство, гендерные стереотипы, государство.

Spirina T.P., Hrytsuniak I.S. MILITARY-WOMEN: A CHALLENGE TO STEREOTYPES

The gender policy of the state provides for the effective implementation of the gender approach to the vital functions of the troops to create guarantees of equal rights and opportunities of a person irrespective of his gender. Considerable attention is paid to the state's observance of gender equality in all spheres of its activity for participation in national, political, economic, social and cultural development. The topic of gender research, as well as the role of women in modern society, is being actualized in Ukraine. The analysis covers a wide variety of aspects of the participation of women and men in different spheres of life, and especially the role of women in society, which is transformed in the light of the conflict in the East of Ukraine.

The right of female soldiers to choose a profession and the opportunity to realize themselves in the military service in accordance with the existing professional level and education is realized. The effectiveness of the social self-realization of a female service man depends on the woman's in her desire to realize her in this area and to take appropriate action to achieve her goal. The peculiarity of the present is that military servicemen-women are trained in combat specialties, which at first glance are not characteristic of women, and also realize themselves in the service and on traditionally "women's" military positions of lawyers, doctors, communications specialists, political scientists, psychologists, and others like that.

Equal opportunities for military servicemen for the possibility of developing a military career are one of the priorities in the field of human rights. Today, in most countries of the world, there is no doubt that, with equal training and equal treatment of women, female servicemen is as effective as men in military service, who are able to fulfill their professional duties, which are specific to military service.

The article deals with the problem of regulating gender relations in the Armed Forces of Ukraine. The problems of women in the army, the search for ways to solve them and the features of the career of a woman in a military organization are analyzed.

Key words: female servicemen, gender policy, gender equality, gender stereotypes, state.

Постановка проблеми. Утвердження цінності гендерного паритету, недопущення гендерної дискримінації як у суспільстві загалом, так і в різних його інституціях, зокрема, передбачає зміни в осмисленні та регулюванні гендерних відносин. Гендерна політика у Збройних силах України, враховуючи армійські культурні традиції та стереотипи, регулює процеси розвитку соціальної взаємодії військовослужбовців, удосконалення й розвиток їхніх соціальних статусів і відносин та є складовою частиною загальної гендерної політики держави.

Залучення жінок на військову службу як повноправних суб'єктів військової діяльності є специфічною частиною об'єктивного процесу фемінізації суспільства і виражається посиленням ролі і впливу жінки в збройних силах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика гендерних досліджень розкрита в наукових працях соціальних психологів, серед яких Ш. Берн, О. Вороніна, І. Кон, Д. Майерс, які бачать переорієнтацію «гендерних» цінностей у сучасному соціальному суспільстві. Гендерну ідентичність і її складники: уявлення, стереотипи, настанови, пов'язані зі статеву диференціацією, досліджують Т. Бендас, Е. Здравомислова, І. Кльоціна, Н. Радіна, А. Тьомкіна.

Проблеми гендерної рівності в Збройних силах України починають активно досліджуватися лише на початку 90-х рр. XX ст. У працях Е. Афоніна вперше досліджено гендерну невідповідність соціокультурних ролей. Різні аспекти проблем кадрових офіцерів, солдатів і сержантів строкової служби вивчали В. Галеев, О. Мазурик, В. Полюга, А. Проноза, А. Солнишкіна, Ю. Яременко. Сучасні теорії дослідження соціального явища гендерного стереотипу проаналізувала О. Вілкова, визначивши його сутність і механізми виникнення та функціонування, встановила критерії визначення гендерного стереотипу. Гендерний аспект професійної соціалізації військовослужбовця-жінки в Збройних силах досліджувала Ж. Гербач. Вивченню трансформації гендерного контракту на прикладі сімей військовослужбовців присвятила свою наукову роботу І. Кривцова, мотиви професійної діяльності військовослужбовців-жінок розглядала І. Ковальчук, гендерні відносини військовослужбовців через їхні статусні позиції в армійському середовищі вивчалися Н. Шумакевич.

Мета статті. Фемінізація збройних сил актуалізувала дискусію про становище жінок в армії, отже, спричинила наукову потребу в переорієнтації колишніх уявлень про місце жінок і їхню ролі. Але, незважаючи на це, практично відсутні роботи, присвячені комплексному

дослідженню процесів становлення та розвитку гендерної політики серед військовослужбовців в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рівноправна участь жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства та держави є важливою умовою й гарантією утвердження демократії в Україні та запорукою її європейської інтеграції. Формування та регулювання державної політики з утвердження гендерної рівності здійснюється відповідно до міжнародних зобов'язань і законодавства України.

Гендерна політика держави – це суспільна діяльність, спрямована на встановлення рівності чоловіків і жінок у всіх сферах життєдіяльності. Сьогодні жінки активно реалізують себе в усіх, без винятку, сферах суспільної діяльності, зокрема й у сфері захисту держави. Збройні сили України традиційно були чи не найконсервативнішим суспільним інститутом щодо питання перебування жінок на військовій службі, 2016 р. кількість військовослужбовців-жінок збільшилась на 5,8% від загальної кількості прийнятих. Усього військовослужбовців-жінок – майже 49 552 особи, з них офіцерів – 2 540 осіб. Понад 2 тис. жінок визнані учасниками бойових дій [8].

Уперше у світі жінки нарівні із чоловіками, без професійних обмежень, дістали можливість стати повноправними військовослужбовцями з відповідним статусом у Канаді в 1895 р. Їх стали приймати на військову службу в мирний час не лише до різних структур забезпечення, але й у бойові частини як повноправних солдатів [7].

В Україні перші приклади розвитку, хоча й непослідовного, становлення гендерної рівності в суспільстві, зокрема у сфері захисту Батьківщини, її конституційного закріплення, дала доба Української революції 1917–1921 рр. [3]. Найпоказовішим із цього погляду є «Основний державний закон Української Народної Республіки», зокрема стаття № 50 про військову службу в Українській державі, порядок покликання жінок до служби з метою оборони держави визначається в Законі. Це унікальний документ в українському конституційному процесі, оскільки на той час жодна держава світу не знала положення про можливість призову жінок на військову службу, метою якої є захист Батьківщини.

Впровадження гендерного підходу в Збройних силах України припускає досягнення гендерної рівності, справедливий і стійкий розвиток особистості військовослужбовця незалежно від статі.

Перехід української армії на контрактну систему комплектування вже не можливо уявити без широкого залучення жінок до військової служби [4].

Збільшення чисельності жінок-офіцерів, тобто тих, що проходять службу на керівних посадах, є одним із базових показників планомирного впровадження гендерної політики в діяльність Збройних сил України [1].

Але все ж таки сьогодні в збройних силах більшості держав із значною перевагою домінують чоловіки. Це пов'язано зі стереотипом щодо розподілу ролей чоловіків та жінок у суспільстві [5]. Чоловіки сприймаються як захисники жінок і дітей, що відповідають за фінансову підтримку сім'ї. Жінки, з іншого боку, розглядаються як вразливі істоти, що потребують чоловічого захисту і відповідають за домівку та виховання дітей.

Більшість аргументів базується на тому, що жінки є фізично слабшими, не діють ефективно в бойовій ситуації. Але ця думка помилкова, оскільки об'єктивні дані різноманітних досліджень стверджують, що ті фізичні досягнення, які були рекордними для чоловіків 10–20 років назад, на цей час доступні жінкам [6]. Тому за умови однакової підготовки й однакового ставлення жінки так само ефективно виконують свої обов'язки, як і чоловіки. Ураховуючи зміну характеру сучасних бойових дій, кількість м'язів не відіграє значущої ролі, отже, гендер не повинен виступати основним чинником під час визначення ролей чоловіків і жінок у військових структурах [5].

За відгуками командирів військових частин та підрозділів, саме військовослужбовці-жінки найбільш ретельно та старанно виконують свої службові обов'язки.

Основними позитивними моментами у військовій службі жінок, за оцінками їхніх колег, є відповідальність за доручену справу, велика працездатність, внутрішня самодисципліна, професіоналізм.

Їхня присутність значно пом'якшує морально-психологічну атмосферу у військових колективах, змушує командирів та начальників бути більш стриманими, а головне – значно підвищується культура взаємостосунків між військовослужбовцями в самому колективі. Частка порушень військової дисципліни жінками – мінімальна.

Реалізується право військовослужбовців-жінок щодо вибору професії та можливості реалізувати себе на військовій службі відповідно до наявного фахового рівня й освіти. Ефективність соціальної самореалізації військовослужбовця-жінки залежить від внутрішнього бажання жінки реалізувати себе в цій сфері та здійснення відповідних дій для досягнення своєї мети. Особливістю сьогодення є те, що військовослужбовцями-жінками опановуються бойові спеціальності, на перший погляд, не властиві жінкам, а також вони реалізують себе в службі і на традиційно «жіночих» військо-

вих посадах юристів, медиків, зв'язківців, політологів, психологів тощо. Так, знайшли застосування своїм знанням, навичкам та вмінням 41% військовослужбовців-жінок із технічною освітою, 23% – з гуманітарною, 16% – з економічною та 20% – з іншою [2].

Забороняється призначати жінок лише на посади, які передбачають роботу з отруйними речовинами, вибуховими речовинами, озброєнням і засобами радіаційного, хімічного, біологічного захисту, на посади, робота на яких пов'язана з безпосереднім гасінням пожеж, водолазними роботами та деякі інші. Під час переходу до європейських стандартів у сфері оборони прикро розуміти, що жінки надалі виконують роль «допоміжної сили» і не мають реальних рівних можливостей.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, можемо констатувати, що представництво жінок у сфері оборони зростає, що відповідає загальносвітовим тенденціям розвитку держави.

Рівні можливості для військовослужбовців-жінок щодо можливості розвитку військової кар'єри є одним із пріоритетів у сфері прав людини. Сьогодні у більшості країн світу не викликає сумніву питання, що за умови однакової підготовки й однакового ставлення до жінок, військовослужбовці-жінки так само ефективно, як і військовослужбовці-чоловіки, здатні виконувати професійні обов'язки, передбачені специфікою військової служби.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гендерна політика у Збройних силах України: проблеми теорії та практики : монографія / В. Кротков та ін. ; за заг. ред. О. Олійника. Київ : Міл-во оборони України, Наук.-дослід. центр гуманітар. проблем Збройних сил України, 2012. 334 с.
2. Дяченко О. Озброєні і ... дуже чарівні. *Військо України*. 2011. № 03 (129). С. 28–29.
3. Жінка на порозі XXI ст.: становище, проблеми, шляхи соціального розвитку : матеріали Всеукраїнського конгресу жінок, Київ, 21–23 травня 1998 р. Київ, 1998. 180 с.
4. Кліменко Н. Роль і місце жінки-військовослужбовця в Україні. *Економіка та держава*. 2014. № 5 / 2014. С. 116–119.
5. Мандрагеля В. Причини та характер воєн (збройних конфліктів): філософсько-соціологічний аналіз : монографія. Київ : Видавництво ЕУ, 2003. 570 с.
6. Уразов У. Методичний посібник з основних питань організації повсякденної діяльності військ. МОУ-ГПШ ЗСУ. Київ, 2008.
7. Рыков С. Гендерный аспект в современном общественном движении. URL: <http://cspi.org.ru/rus/gender.html> (дата обращения: 21.01.2019).
8. Тепер жінки можуть займати більше посад в армії. *Українська правда*. Життя. 2016. URL: <http://life.ravda.com.ua/society/2016/11/22/220356/> (дата звернення: 21.01.2019).

REFERENCES:

1. Genderna polityka u Zbroinykh sylakh Ukrainy: problemy teorii ta praktyky [Gender policy in the Armed Forces of Ukraine: the problems of theory and practice] : monohrafiia / V. Krotykov ta in. ; za zah. red. O. Oliinyka. Kyiv : Min-vo oborony Ukrainy, Nauk.-doslid. tsentr humanitar. problem Zbroinykh syl Ukrainy, 2012. 334 s. [in Ukrainian]
2. Diachenko O. (2011) Ozbroyeni i ... duzhe charivni [Armed and ... very charming]. *Viisko Ukrainy* [The Troops of Ukraine]. № 03 (129). S. 28–29. [in Ukrainian]
3. Zhinka na porozh XXI st.: stanovyshe, problemy, shliakhy sotsialnoho rozvytku [A woman at the threshold of the XXI century: the situation, problems, ways of social development] : materialy Vseukrainskoho konhresu zhink, Kyiv, 21–23 travnia 1998 r. Kyiv, 1998. 180 s. [in Ukrainian]
4. Klimenko N. (2014) Rol i mistse zhinky-viiskovozsluzhbovtsia v Ukraini [The role and place of a service-woman in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and the State]. № 5 / 2014. S. 116–119. [in Ukrainian]
5. Mandrahelia V. (2003) Prychyny ta kharakter voien (zbroinykh konfliktiv): filosofsko-sotsiologichnyi analiz [Causes and nature of wars (armed conflicts): philosophical and sociological analysis] : monohrafiia. Kyiv : Vydavnytstvo EU, 570 s. [in Ukrainian]
6. Urazov U. (2008) Metodychnyi posibnyk z osnovnykh pytan orhanizatsii povsiakdenoi diialnosti viisk [Study guide on basic issues of organization of everyday activities of troops]. MOU-HSh ZSU. Kyiv.
7. Rykov S. Gendernyj aspekt v sovremennom obshchestvennom dvizhenii [Gender aspect in a modern social movement]. URL: <http://sspi.org.ru/rus/gender.html> (data obrashhenija: 21.01.2019). [in Russian]
8. Teper zhinky mozhut zaimaty bilshе posad v armii [Now women can occupy more positions in the army]. *Ukrainska pravda. Zhytтя* [Ukrainian Truth. Life]. 2016. URL: <http://life.ravda.com.ua/society/2016/11/22/220356/> (related to: 21.01.2019). [in Ukrainian]